

---

## UNIFORM RULES FOR CONTRACT LAW OF THE EUROPEAN UNION

**Shpresa Alimi-Memedi**

University of Tetovo, Republic of North Macedonia, shpresa.alimi@unite.edu.mk

**Abstract:** One of the objectives of the European Union is to achieve economic integration by establishing and protecting a common, single or internal market, which aims to guarantee the famous four freedoms: the free movement of goods, capital, services and people. Regulation of the turnover of goods and rendering services within the internal market is under the jurisdiction of contract law regulations. Based on the founding act of the community, the Union is authorized to adopt legal instruments, enabling the development and functioning of the internal market, through creation of community contract law and harmonization of the private law of member states. Due to the different contract laws of the member states, the EU recorded problems in terms of reaching an agreement, interpreting and applying the contracts in cross-border relations, while taking some initiatives for removing obstacles to free trade. In the interest of improving the functioning of the internal market and increasing the overall coherence of European contract law, the „soft law” appears as a substitute where primary and secondary law cannot achieve the desired results in legal transactions. In this direction, a large number of research projects were developed that contributed to the drafting of common rules or model rules in the field of contract law in Europe. In every activity and their acts, they started from legal principles as the most general rules on which other solutions are based. In addition to academic initiatives, the European Commission has also become active in this area, issuing a series of communications regarding the development of more coherent European contract law. The EU has not yet adopted a comprehensive, uniform regulation on contract law, and therefore the law in this area mainly concerns specific areas. In the EU, among the areas of contract law, consumer protection law has been elaborated to the greatest extent.

All activities for unification of contract law within the European Union, in favor of the common European market, were incomplete, due to the diversity of the positive laws of the member states, the different views of the legal theory and lack of political will. However, their contribution cannot be denied, as each represents a step forward towards a more coherent and unified European contract law. In our paper from efforts to unify European contract law we will analyze the Lando Principles or Principles of European Contract Law (PECL) and the Draft Common Frame of Reference (DCFR).

**Keywords:** contract, principles of contract law, contract law of European Union, unification, internal (common) market.

## УНИФОРМНИ ПРАВИЛА ЗА ДОГОВОРНОТО ПРАВО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

**Шпреса Алими-Мемеди**

Универзитет во Тетово, Република Северна Македонија, shpresa.alimi@unite.edu.mk

**Апстракт:** Една од целите на Европската Унија е постигнување на економска интеграција преку воспоставување и заштита на заеднички, единствен или внатарешен пазар, што се стреми да ги гарантира познатите четири слободи: слободното движење на стоки, капитал, услуги и луѓе. Уредувањето на прометот на стоки и давањето услуги во рамките на внатрешниот пазар е во надлежност на одредбите на договорното право. Врз основа на основачкиот акт на заедницата, Унијата е овластена да донесе правни инструменти, овозможувајќи развој и функционирање на внатрешниот пазар, преку создавање на комунитарно договорно право и хармонизација на приватното право на државите членки. Поради различните договорни права на земјите членки, ЕУ евидентирала проблеми во однос на постигнувањето слогодба, толкувањето и применувањето на договорите во прекуграничните односи, при што превземала некои иницијативи за ослободување од пречките за слободната трговија. Во интерес на подобрување на функционирањето на внатрешниот пазар и зголемување на севкупната кохерентност на европското договорно право, се јавува „мекото право“ (soft law) во својство на супститут таму каде што со примарното и секундарното право не може да се постигнат посакуваните резултати во односите меѓу учесниците во правниот промет. Во оваа насока беа развиени голем број истражувачки проекти кои придонесоа за изготвување на заеднички правила или модел правила од областа на договорното право во Европа. Во секоја активност и нивните акти се тргнало од правните начела како најопшти правила врз кои се темелат и други решенија. Покрај академските иницијативи, и Европската комисија стана активна во оваа област, издавајќи серија известувања во однос на развојот на покохерентно европско договорно право. ЕУ сè уште нема усвоено сеопфатна, униформна

регулатива за договорното право, па според тоа, правото во оваа област главно се однесува на специфични области. Во ЕУ од областите на договорното право во најголема мера е разработено правото за заштита на потрошувачите.

Сите активности во насока на унификација на договорното право во рамките на Европската Унија, во корист на заедничкиот европски пазар биле нецелосни, поради разновидноста на позитивните права на државите членки, недостигот на политичката волја и различните ставови на правната теорија. Но, сепак, не може да се негира нивниот придонес, бидејќи секој претставува чекор напред кон покохерентно и поунифицирано европско договорно право. Во нашиов труд од напорите за унификација на европското договорно право ќе ги анализираме Ландо начелата или Начелата на европското договорно право (PECL) и Предлог-заедничката референтна рамка (DCFR).

**Клучни зборови:** договор, начела на договорното право, договорно право на Европската унија, унификација, внатрешен (заеднички) пазар.

## 1. ВОВЕД

Европската унија е меѓународна, политичка и економска организација на европски држави која што управува со заедничките економски, социјални и безбедносни политики (European Union. Britanica), со цел постигнување политичка и економска интеграција. Економската интеграција претставува процес во кој две или повеќе држави во широко дефинирана географска област намалуваат или елиминираат низа трговски бариери и координираат монетарна и фискална политика за унапредување или заштита на збир на економски цели: да ги намали трошоците за потрошувачите и производителите и да ја зголеми трговијата меѓу земјите вклучени во процесот (European Integration. Britannica).

И покрај тоа што европските заедници зајакнато одат подалеку од границите на она што значи да бидат само економски проект, нивна главна цел е да основаат заеднички пазар (т.н. внатрешен пазар) (Kallweit, D., 2004). Европскиот заеднички пазар (внатрешен пазар) е единствен пазар кој ги опфаќа 27-те земји-членки на Европската унија (ЕУ), како и - со одредени исклучоци - Исланд, Лихтенштајн и Норвешка преку Договорот за Европската економска област, и Швајцарија преку билатерални договори. Единствениот пазар се стреми да гарантира слободно движење на стоки, капитал, услуги и луѓе, како капиталистички вредности, познати колективно како „четири слободи“. За да се подобри функционирањето на внатрешниот пазар, ЕУ вовеле мерки за ослободување од пречките за слободната трговија на единствениот пазар. Во интерес на горенаведеното, покрај примарното и секундарното, се јавува и „мекото право“ (soft law) што претставува супститут таму каде што со задолжителното не може да се постигнат посакуваните резултати на односите меѓу учесниците во правниот промет на стоки и давање услуги, при што беа развиени голем број истражувачки проекти (Mac, Ch., 2007) кои придонесоа за изготвувањето заеднички правила или модел правила од областа на договорното право во Европа. На второ место, покрај академските иницијативи, и Европската комисија стана активна во оваа област, издавајќи серија известувања во однос на развојот на покохерентно европско договорно право (Mac, Ch., 2007).

Иако ЕУ никогаш немала експлицитна надлежност за регулирање на договорното право, таа разви широк спектар на секундарни правни акти кои заедно го сочинуваат т.н. „Европско договорно право“. Законодавците на ЕУ го наведуваат чл. 114 од Договорот за функционирање на Европската Унија, како основа за таквата легислатива.

Во правата теорија се поставува прашањето: „Зошто да не се стремиме кон светски униформирани правила, туку кон единствени правила само во рамките на Европа?“. Светските униформни правила успешно беа остварени во однос на продажба на стоки, каде што на 30 април 2000 год., од 57 држави беа усвоени CISG (Reich, N., 2006). Постои, и збир на начела кои целат кон тоа, на пример UNIDROIT начелата на меѓународни трговски договори. Најмалку пет членови на Комисијата беа и членови на групата која работеше на UNIDROIT начелата. Иако PECL покриваат повеќе теми и иако постојат неколку мали разлики помеѓу решенијата избрани за различни групи начела. Lando и Baele го поставуваат прашањето: дали создавањето две групи начела не е губење време и талент? Фактот дека постојат два типа начела веројатно може да се оправда со нивните делумно различни намени. Начелата на Меѓународниот институт за унификација на приватното право се наменети строго за комерцијални меѓународни договори, додека PECL ги покриваат сите договори. Последниве ја имаат изразено и својата цел да ја олеснат трговијата во рамките на Европската Унија и да го зајакнат единствениот европски пазар. Според Lando и Baele, сепак, би било подобро ако Комисијата и UNIDROIT ги здружат силите и создадат еден сет начела за договорите (Reich, N., 2006).

## **2. НАЧЕЛАТА НА ЕВРОПСКОТО ДОГОВОРНО ПРАВО (PECL)**

Ландо комисијата е основана во 1982 год. Начелата на европското договорно право, многумина правници ги сметаат за вовед во европското договорно право, а во иднина и во европскиот Граѓански законик. Беа објавени во три дела со детални одредби и коментари. Првиот дел (со 59 члена) се објави во 1995 год., вториот (со 73 члена) во 2000 а последниот трет дел (со 69) во 2003 год (Swain, W., 2013). Ландо Комисија тргнува од фактот дека поради создавањето на единствениот европски пазар и овозможувањето на успешно меѓународно работење, неопходно е да се усогласи приватното право на земјите членки на ЕУ. Ландовата Комисија тргнува од фактот дека поради создавањето на единствениот европски пазар и овозможувањето на успешно меѓународно работење, неопходно е да се усогласи приватното право на земјите членки на ЕУ. Затоа најпрво се тргна од начелата како најопшти правила врз кои се темелат и другите решенија. Преку начелата беше најлесно и да се приближат двата најголеми правни системи (Lazić, M., /). Паралелно со ова дело, UNIDROIT објави збир на „Начела на меѓународни трговски договори“, кои имаат широка примена и надвор од Европа, но покриваат и потесна сфера бидејќи тие се ограничени на трговски договори (Reich, N., 2006). Покрај класичните начела, Комисијата регулираше и прашањата за примена на начелата, слободата на договарање, пресметување на рокот, склучување на договорот, овластувања на застапникот, полноважност на договорот, променетите околности, исполнување на договорот, правните средства во случај на неисполнување на договорните обврски, обврските со повеќе страни, отстапување на побарувањата, отстапување на долг-промена на должник, застареност, ништовност и др. (Lazić, M., /).

Во Воведот на PECL, Комисијата за европското договорно право (Ландо комисијата) формулира пет бенефиции, кои може да се изведат од PECL и пет „цели“ за кои тие се наменети. Покрај тоа, во чл. 1:101 (Примена на начелата), првиот член од PECL, во делот „Опсег на начелата“, предвидува шест ситуации во кои тие можат да се користат. Според Ландо комисијата, главните цели, бенефиции и намени на начелата се: да се наведе заедничката суштина на договорното право во Европа; да се придонесе кон идната унификација на договорното право во Европа; да обезбеди збир на правила кои можат да се применат како право во Европа, почнувајќи од денес; и да обезбеди заеднички европски јазик за дискусиите за договорното право (Hesselink, M. W.; De Vries, G., 2001).

### **2.1. ПРИМЕ НА НАЧЕЛАТА**

Европските начела може да се применат со изрична согласност; со повикување на страните на „Општи начела“, *lex mercatoria* или на слични правила; или ако страните не избрале ниту едно право, чл. 1:101(2) а(3) (Reich, N., 2006).

Во чл. 1:101 се наведува дека Начелата се применуваат кога страните ги инкорпорираат во својот договор. Поизненадувачки е можеби тоа што начелата се наменети да се применат или „може да се применат“ кога страните ќе се согласат договорот да се уредува со „општите начела на правото“, „*lex mercatoria*“ или слично, или дури и кога страните „не одбрале ниту еден систем на правни одредби за да го регулира нивниот договор“ (PECL. Чл. 1:101 (3, b)). Примената на начелата не е ограничена само на прекугранични трансакции. Начелата функционираат како дополнителен правен поредок ако применливото право не содржи соодветни правила, чл. 1:101(4). Страните може да изберат да ги применуваат европските начела во своите договорни односи, поради постоењето на правилото на слободен избор на право согласно со чл. 3 од Римската конвенција, иако повеќето автори го ограничуваат изборот на правото исклучиво на државното право, што навистина е малку претесно толкување кое се должи на широката употреба на „*lex mercatoria*“ и на други формални необврзувачки инструменти во меѓународните комерцијални трансакции (Reich, N., 2006).

### **2.2. ПРАВНАТА ПРИРОДА НА НАЧЕЛАТА**

Европските начела се повторување на европското договорно право, користејќи го методот на компаративното право во обидот да се најдат „најдобри решенија“ во рамките на договорното право на земјите членки. Тие можеби ќе треба да бидат ревидирани за да се земе предвид развојот во рамките на договорното право на новите земји членки. Европските начела, преку начелото на слобода на избор од чл. 3 од Римската конвенција (Rome Convention), може да биде избрани од страните како право кое ќе се применува на нивните договорни односи, делумно или во целост. Можат да се користат и за меѓународна арбитража. Тие сèуште немаат статус на *lex mercatoria* во ЕУ, но би можеле да се развијат како такви во иднина (Reich, N., 2006).

### **2.3. ВОДЕЧКИ НАЧЕЛА И РЕВИДИРАНИ НАЧЕЛА НА ЕВРОПСКОТО ДОГОВОРНО ПРАВО**

Во рамките на заедничкото истражување за европското договорно право, Асоцијацијата Henri Capitant и Société de législation comparée формираат работна група одговорна за развој на „заедничка терминологија“ и на „Водечки начела на договорното право“ кои ги објавија во 2008 год.. Групата задолжена за овој проект пристапи кон својата задача со дестилирање на главните начела, подвлекувајќи ги Начелата на европското

договорно право и споредувајќи ги со истите начела од бројните национални системи и меѓународни и европски инструменти. Националните системи кои се користеа главно беа холандскиот, англискиот, францускиот, германскиот, италијанскиот и шпанскиот. Меѓународните инструменти кои се користеа (како дополнување на PECL) главно беа: UNIDROIT начелата на меѓународните трговски договори, CISG, европскиот Предлог-законик за договори подготвен од Академијата за приватно право од Павија, француските Предлог-реформи на законот за облигациони односи и застарување, и Предлог-заедничката референтна рамка. Тие се извадок од модел правилата и имаат поописна функција. Оваа работна група презема мерки за ревидирање на Начелата на европското договорно право, донесени од Ландо комисијата. Овие Ревидирани начела на европското договорно право се публикувани заедно со Водечките начела на европското договорно право (извлечени од основата на Ревидираните начела) (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2008). Водечките начела се состојат од три секции кои ја третираат слободата на договарање (Секција I), договорната сигурност (Секција II) и договорната праведност (Секција III). Оваа ревизија е преземена за да се подобри и ефективноста на Ландо начелата и нивната разбирливост. Целта беше да се претставува „најдобро“ договорно право, особено, да ги усогласи слободата на договарање и договорната правда и да се задоволат практичните потреби, без да се жртвува теоретската кохерентност (Fauvarque-Cosson, B.; Mazeaud, D., 2008) Овие Водечки начела немаат за цел да предлагаат решение за секое поединечно прашање за договорното право, туку да ги разјаснат водечките концепти кои би можеле да формираат заедничка правна култура, а и да дозволи основање заедничко европско договорно право (Fauvarque-Cosson, B.; Mazeaud, D., 2008).

Водечките начела не се наменети да ги заменат Ревидираните начела на европското договорно право, туку двете се наменети заемно да се надополнуваат. Ревидираните членови се придружени со речник на терминологија за да се олесни нивното читање (Fauvarque-Cosson, B.; Mazeaud, D., 2008). Од една страна, PECL претставуваат главен извор за идентификација на Водечките начела, од друга страна, Водечките начела би можеле да претставуваат водич за толкување и примена на PECL. Така значењето на Ревидираните начела на европското договорно право може да се разјасни со Водечките начела. Водечките начела на европското договорно право се дизајнирани да можат независно да постојат. Водечките начела можат да бидат искористени на самиот почеток на PECL во форма на прелиминарно поглавје. Овие Водечки начела би можеле да станат дел од првата глава на Ревидираните начела на европското договорно право (Fauvarque-Cosson, B.; Mazeaud, D., 2008).

### 3. ПРЕДЛОГ-ЗАЕДНИЧКАТА РЕФЕРЕНТНА РАМКА

Во 2003 год. Европската комисијата претстави нов политички документ со наслов „Покохерентно европско договорно право – Акционен план за Европско договорно право“ (Action Plan), со кој презентираше поразработен план во однос на хармонизацијата на договорното право. Планот даде опис на два важни инструмента во однос на хармонизацијата: Заедничка референтна рамка и Опционен инструмент (Szwed, M., 2014). Заедничката референтна рамка е претставена како збир на „најдобри“ решенија за дефиниции, терминологија и материјални правила во Европското приватно право. За таа цел Студиската група за европски граѓански законик („Студиска група“) и Истражувачка група за постоечкото приватно право на ЕУ („Acquis Group“) го презентираа ревидираниот и последен академски Нацрт на Заедничка референтна рамка (DCFR), која содржи начела, дефиниции и модел правила за Европското приватно право во прегледно издание. Една од целите на текстот е да служи како нацрт за подготвување на „политичка“ Заедничка референтна рамка (CFR) (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2009).

Истиот, во духот на добрата традиција на компаративното право, би требало да ги комбинира најдобрите решенија од националните правни системи, комунитарното право и меѓународното право како што е CISG. Неговото структурирање би започнало со фундаменталните начела, дефинирање на клучните концепти и со развивањето модел правила (Reich, N., 2006).

#### 3.1. ПРИМЕНА НА CFR

Von Bar тврди дека CFR беше изготвена за да формира рамковен збир на нотирани или кометирани правила во однос на кои европските и националните законодавци, како и европските и националните судови, вклучително и арбитражните судови ќе можат да се повикаат кога ќе имаат потреба да најдат заеднички прифатливо решение за некој нивен проблем. Заедничката референтна рамка е изготвена и за да им овозможи на договорните страни, било во прекугранични или национални договори, да ја инкорпорираат нејзината содржина во нивната спогодба (Von Bar, Ch., 2008). Исто така, CFR е корисна и во смисла на помош на малите и средни претпријатија при нивните економски активности, особено оние кои се одвиваат надвор од националната економија, и за зајакнување на довербата на потрошувачите во соодветното

функционирање на внатрешниот пазар кога се купуваат производи или се начуваат услуги од претпријатие чие седиште е во друга земја (Von Bar, Ch., 2008).

Правила од Книга I, чл. I–1:101 (Наменето поле на примена) на DCFR немаат обврзувачка сила. Тие се дадени за да бидат користени, а начинот на користење не може да биде ограничен. Затоа би било несоодветно во овој член да се истакне дека правилата можат да бидат искористени исклучиво во одредени области, а не можат да бидат користени во други. Неопходно е да се постави главното поле за примена и да се укаже на одредени области каде што правилата не се наменети да се користат или да се користат без изменувања или дополнувања. Ова е постигнато делумно во овој член и делумно во последните книги. Ставот (1) ја поставува позитивно областа наменета за примена на правилата. Постои намера тие првично да се користат во однос на договорите и на други правни акти, договорни и вондоговорни права и обврски и соодветни сопственички прашања. Ставот (2) наведува неколку прашања во врска со кои не постои намера за користење на правилата или нивно користење без изменување и дополнување. Ставот 2 не значи дека одредени правила или поими не би можеле да се користат во однос на наведените прашања. Листата во ставот (2) не е наменета да функционира како апсолутен исклучок. Листата е само индикативна (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2008). Ставот (3) истакнува дека: „Понатамошни ограничувања во однос на областите наменети за примена се содржани во последните книги“ (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2008).

Политичката иднина на академската CFR наречена „Draft Common Frame of Reference“ сè уште е нејасна. Европската Комисија вовеле алатки за функциите на CFR, со други зборови, текст кој ѝ помага на Комисијата да ја подобри внатрешната кохерентност на директивите за заштита на потрошувачите во рамките на договорното право. Меѓутоа, Друга функција на CFR може да биде и „Опционен инструмент“, т.е. независен режим на договорното право, дополнение на системите на земјите членки, за кои можат да се одлучат страните во случај на прекугранични договори (opt-in).

Во соопштението од 2004 год. (COM (2004) 651 final. 14-16), Комисијата разјасни дека CFR би била составена од три дела: првиот би ги содржел заедничките начела на договорното право, вториот дефинициите на клучните концепти и третиот, модел правилата. Соопштението од 2004 год. предвиде и дека CFR ќе биде поделена во две фази: во првата, академските истражувачи би обезбедиле т.н. „академска“ DCFR, која би сочинувала основа за Комисијата за елаборирање на финалната „политичка“ CFR ((COM (2004) 651 final. 8-163). Барањата во однос на содржината и структурата на „политичката“ CFR, формулирана во последно време од Советот, делумно се разликува од DCFR. Советот повикува на документ кој ќе се состои од три дела: „еден кој ќе ги содржи дефинициите на клучните концепти во договорното право, еден кој ќе ги постави заедничките основни начела на договорното право и еден кој ќе ги содржи модел правилата.“ Овој документ треба да стане „сеопфатна CFR која ќе се однесува на општото договорно право вклучително и на потрошувачкото договорно право“, но треба да исклучи одредени договорни и вондоговорни обврски, кои заедно го формираат најголемиот дел од DCFR. Затоа, нејасно е до кој опсег DCFR ќе биде преточена во CFR (Ebert, F. Ch.; Pinkel, T., 2009).

Вториот инструмент опишан во Акциониот план (пар. 92) е „Опциониот инструмент“, кој беше објаснет како „несекторска-специфична-мерка (...) во форма на регулатива или препорака, кој би постоел повеќе паралелно, отколку наместо националното договорно право.“ Акциониот план не определува дали Опциониот инструмент би бил применлив на „сите договори кои ги засегаат сите прекугранични трансакции“ или само на оние договори чии страни се одлучиле да ги применат во случај на прекугранични договори (opt-in), како независен режим на договорното право, дополнение на системите на земјите членки (Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE), 2008).

Опсегот на PECL беше прилично широк, но DCFR го продолжува тој опсег и оди и подалеку. PECL имаше правила кои се однесуваа на само на формата, полноважноста, толкувањето и на содржината на договорите и, по аналогија, други правни акти, а и на постапувањето во однос на обврските кои резултираат од нив, како и на правните лекови за непостапување во однос на таквите обврски (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2008). Последните поглавја содржеа многу правила применливи на правата и обврските во приватното право воопшто, на пример: правила за сложени страни, застарување и др. Во овој опсег Начелата го надминаа договорното право како такво. DCFR покрива (во Книга IV) и серија на модел правила за т.н. „специфични договори“ како и за правата и обврските кои произлегуваат од нив. Книгите II и III на DCFR се базираат и на многу правила кои произлегуваат од PECL. Овие правила беа усвоени со експресна спогодба на Комисијата за европското договорно право, чија наследничка група е студиската група (Von Bar, Ch.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H., 2008).

Меѓутоа, во процесот на изготвување на DCFR, беа ревидирани PECL (Jansen, N.; Zimmermann, R., 2011). Во 2008 год. беше објавена „академската“ DCFR и една година подоцна, таа беше изменета од завршната

Нацрт-издание DCFR. Понатаму, текстот на Нацрт-изданието целосно не е идентичен на оној од Целосното издание од октомври 2009 год. (Jansen, N. и Zimmermann, R., 2011).

#### 4. ЗАКЛУЧОК

Заедничкото европско договорно право добро би им служело на целите на внатрешниот пазар и затоа спаѓа во надлежност на заедницата. Според Basedow, тоа ќе создаде унифицирани услови за маркетинг во Европа, ќе се избегнат ризиците кои произлегуваат од изборот или потчинувањето на некој непознат правен поредок, а ќе придонесе за заштедата на трансакциските трошоци на страните вклучени во прекугранични договори. Во секоја активност во рамките на Европската унија за севкупна кохерентност на европското договорно право се тргнало од правните начела како најопшти правила врз кои се темелат и другите решенија и кои се присутни во сите договорни права на земјите членки. Активности во насока на унификација на договорното право во рамките на Европската Унија биле нецелосни, поради различните договорните права на земјите членки, недостигот на политичката волја и различните ставови на правната теорија. Нивниот придонес не може да се негира, бидејќи секој претставува придонес кон поунифицирано европско договорно право.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, European Contract Law and the revision of the acquis: the way forward. COM (2004) 651 final (11.10.2004), 14-16. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013802%202004%20INIT>
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – a More Coherent European Contract Law – an Action Plan. COM (2003) 68 final (Feb. 12, 2003). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52003DC0068>
- Convention on the law applicable to contractual obligations opened for signature in Rome on 19 June 1980. (80/934/EEC) (Rome Convention). OJ L 266, 9.10.1980, 1–19.
- Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). (2008). Position Paper on certain Principles of European Contract Law: Freedom of contract, Standard terms of contract, Notion of professional and consumer, Remedies and damages, 2. [www.ccbe.eu/NTCdocument/EN\\_CCBE\\_Position\\_Pap1\\_1205761121.pdf](http://www.ccbe.eu/NTCdocument/EN_CCBE_Position_Pap1_1205761121.pdf)
- Ebert, F. Ch., & Pinkel, T. (2009). Restricting Freedom of Contract Through Non-Discrimination Provisions? A Comparison of the Draft Common Frame of Reference (DCFR) and the „German General Equality Law“. *German Law Journal*, 10(11), 1421. [https://germanlawjournal.squarespace.com/s/GLJ\\_Vol\\_10\\_No\\_11\\_Ebert.pdf](https://germanlawjournal.squarespace.com/s/GLJ_Vol_10_No_11_Ebert.pdf).
- Economic integration. (2022). Britannica. <https://www.britannica.com/topic/economic-integration>
- Economic integration.(2022). Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp>
- European single market. (2022), Wikipedia. [https://en.wikipedia.org/wiki/European\\_Single\\_Market](https://en.wikipedia.org/wiki/European_Single_Market)
- European Union. (2022). Britannica. <https://www.britannica.com/topic/European-Union>, European Union [Fauvarque-Cosson](https://www.fauvarque-cosson.com/), B., & [Mazeaud](https://www.mazeaud.com/), D. (2008). *European Contract Law, Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. Munich: Sellier European Law Publishers, 31, 33. [http://www.legiscompare.fr/web/IMG/pdf/CFR\\_I-XXXIV\\_1-614.pdf](http://www.legiscompare.fr/web/IMG/pdf/CFR_I-XXXIV_1-614.pdf)
- Hesselink, M. W., & De Vries, G. (2001). Principles of European Contract Law. Preadviezen uitgebracht voor de vereniging voor Burgerlijk Recht. Deventer: Global Jurist Frontiers, 1(1), 4. <http://d14a.org/uploads/pdf/2001%20Preadvies%202001%20Hesselink%20en%20De%20Vries.pdf>
- Jansen, N., & Zimmermann, R. (2011). Contract Formation and Mistake in European Contract Law: A Genetic Comparison of Transnational Model Rules. *Oxford Journal of Legal Studies*, 3. <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5240/h11/undervisningsmateriale/formationZimmermannojls.gqr011.full.pdf>.
- Kallweit, D. (2004). Towards a European Contract Law: For a Prosperous Future of International Trade. *Victoria U. Wellington Law Review*, 35, 270. <http://www.victoria.ac.nz/law/research/publications/vuwlr/prev-issues/pdf/vol-35-2004/issue-2/kallweit.pdf>
- Lazić, M. (2019). Obligaciono pravo – dodatak za studente Pravnog fakulteta u Nišu. 2. [http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast\\_mat/Nova%20pitanja%20iz%20Obligacija%20-%20dodatak.pdf](http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Nova%20pitanja%20iz%20Obligacija%20-%20dodatak.pdf)
- Mak, Ch. (2007). Fundamental rights in European contract law: A comparison of the impact of fundamental rights on contractual relationships in Germany, the Netherlands, Italy and England. *Alphen an del Rijn: Kluwer law International*, 3. [https://pure.uva.nl/ws/files/4369466/52678\\_Mak\\_manuscript\\_juli\\_2007\\_cm\\_voor\\_ub.pdf](https://pure.uva.nl/ws/files/4369466/52678_Mak_manuscript_juli_2007_cm_voor_ub.pdf)
- Reich, N. (2006). A European contract law: Ghost or host for integration. *Wisconsin International Law Journal*, 24(2006), 194, 426, 430, 435, 464. <https://hosted.law.wisc.edu/wordpress/wilj/files/2012/02/reich.pdf>

- Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). (2008). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR) Interim Outline Edition. [http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr\\_outline\\_edition\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf)
- Swain, W. (2013). Codification of Contract Law: Some lessons from history. *University of Queensland Law Journal*, 31(1), Research Paper No. 13-14, 51. <https://ssrn.com/abstract=2354822>.
- Szwed, M. (2014). Constitutional protection of freedom of contract in the European Union, Poland and the United States and its potential impact on the European contract law. [L.I.M. Short Thesis, Central European University], 57, 61. [http://www.etd.ceu.hu/2014/szwed\\_marcin.pdf](http://www.etd.ceu.hu/2014/szwed_marcin.pdf)
- The Principles of European Contract Law. (2002). <http://www.transnational.deusto.es/emttl/documentos/Principles%20of%20European%20Contract%20Law.pdf>
- The Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version). *OJ C 325, 24/12/2002 P. 0033 - 0184 (Consolidated version); OJ C 340, 10/11/1997 P. 0173, Art. 14*. [http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EC\\_consol.html](http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EC_consol.html).
- The Treaty on the Functioning of the European Union. OJEU C 326/49. (2012) (Consolidated version). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>.
- UNIDROIT. (2010). Principles of International Commercial Contracts. <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>
- United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG). (1980). Final Act, U.N. Doc. A/CONF.97/18 (Apr. 10, 1980). <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>
- Von Bar, Ch. (2008). A Common Frame of Reference for European Private Law-Academic Efforts and Political Realities. *Tulane European and Civil Law Forum, European Journal of Comparative Law*, 23(2008), 1. <https://www.ejcl.org/121/art121-27.pdf>
- Von Bar, Ch., Clive, E., & Schulte-Nölke, H.. (2008). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Interim Outline Edition. München: Sellier European Law Publishers, 3, 4, 11, 20, 26, 132, 133. [http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr\\_outline\\_edition\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf)